

Δημήτρης Μπελαντής

Οι κίνδυνοι της κρατικής τρομοκρατίας

Παρά το ότι ο πόλεμος —στο Αφγανιστάν τουλάχιστον— φαίνεται να παίρνει τέλος, οι πρωτοβουλίες για την παγίωση και διόγκωση της «έκτακτης νομοθεσίας» κατά της τρομοκρατίας συνεχίζονται συστηματικά. Οι πρωτοβουλίες αυτές λαμβάνονται κυρίως από τις ΗΠΑ, την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη-μέλη της τελευταίας ατομικά. Στον πυρήνα αυτών των νομοθετικών και διοικητικών μέτρων βρίσκεται η ευρύτατη δυνατή επανοριοθέτηση της «τρομοκρατίας» και η λήψη έκτακτων ανακριτικών μέτρων τα οποία συστέλλουν συνταγματικές ελευθερίες τόσο των κατηγορουμένων όσο και των υπόπτων.

• Ο πρόσφατα ψηφισμένος από το Κογκρέσο και επονομαζόμενος «Πατριωτικός Νόμος» («Patriot Act») στις ΗΠΑ έχει ήδη εγείρει σημαντικές αντιδράσεις εναντίον του από οργανώσεις δικαιωμάτων, ενεργούς πολίτες και νομικούς. Στις διατάξεις του περιλαμβάνονται: α) η νόμιμη συστηματική παρακολούθηση της προφορικής και γραπτής επικοινωνίας κατηγορουμένου και συνηγόρου, όταν πρόκειται για τρομοκρατικά αδικήματα. Αντίστοιχες διατάξεις είχαν υιοθετηθεί στη Δυτική Γερμανία κατά τη δεκαετία του 1970 στο πλαίσιο καταπολέμησης της RAF, β) η νόμιμη συστηματική παρακολούθηση της επικοινωνίας υπόπτων μεταξύ τους ή με άλλα πρόσωπα ως προς όλα τα μέσα επικοινωνίας (τηλέφωνα, επιστολές, e-mail κ.ά.), γ) η δυνατότητα κράτησης κατηγορουμένων για τρομοκρατικά αδικήματα για μεγάλα διαστήματα χωρίς να προσαχθούν για ανάκριση ή και υπό-

πτων χωρίς καν να τους έχει αποδοθεί κατηγορία. Ήδη, αυτός ο νόμος εφαρμόζεται προτού ισχύσει σε χιλιάδες αλλοδαπούς, κυρίως μουσουλμανικού θρησκευματος, οι οποίοι συνελήφθησαν ως ύποπτοι για σχέση με το χτύπημα της 11ης Σεπτεμβρίου.

Ενδεικτικό της ακραίας τάσης για κρατική θωράκιση, η οποία θυμίζει έντονα «στρατιωτικό νόμο» και συνθήκη αναστολής των ελευθεριών, είναι το πρόσφατο διάταγμα του προέδρου, κατά το οποίο προβλέπεται η σύσταση έκτακτων στρατοδικείων κατά αλλοδαπών, κατηγορουμένων για τρομοκρατικά αδικήματα και εκδοθέντων στις ΗΠΑ, από ενόρκους μέλη των Ενόπλων Δυνάμεων των ΗΠΑ. Σε αυτά τα δικαστήρια θα παραπέμπονται οι κατηγορούμενοι κατ' επιλογή του προέδρου (βλ. *Ελευθεροτυπία* της 16-11-2001), για να δικαστούν από μη «απειλούμενους» και άρα «αμερόληπτους» στρατιωτικούς δικαστές. Πρόκειται για καθαρή περίπτωση, αν ισχύσουν αυτές οι διατάξεις, αναστολής της αρχής του φυσικού δικαστή, της αρχής δηλαδή ότι οι κατηγορούμενοι έχουν δικαίωμα να δικαστούν από δικαστήριο νόμιμα συγκροτημένο πριν από την τέλεση του αδικήματος και με γενικά και αφηρημένα κριτήρια (άρθρο 8 ελληνικού Συντάγματος), όχι δηλαδή συγκροτημένο για να εκδικάσει συγκεκριμένες περιπτώσεις. Αντίστοιχες αναστολές και έκτακτα στρατοδικεία έχουν σηματοδοτήσει ιστορικά μορφές κράτους έκτακτης ανάγκης ή πάντως τη δρομολόγηση της πορείας προς αυτές. Ας θυμηθούμε ακόμη ότι τα στρατοδικεία αυτά θα δικά-

ζουν κατά το αμερικανικό ποινικό δίκαιο (πλην των εγγυήσεων αυτού) και μετά από μία παραδία δίκης θα μπορούν να επιβάλουν και την ποινή του θανάτου, ισχύουσα στις περισσότερες Πολιτείες των ΗΠΑ. Δημιουργείται δηλαδή μία «αυτοκρατορική» δασιδικία του στρατιωτικού μηχανισμού των ΗΠΑ για όλο τον πλανήτη.

Ακόμη, ακούγεται όλο και περισσότερο από επίσημους σχολιαστές και κρατικούς παράγοντες των ΗΠΑ η άποψη ότι πρέπει να νομιμοποιηθεί η χρήση βασανιστηρίων κατά υπόπτων για τρομοκρατικές πράξεις, όταν η συνήθης ανάκριση δεν αποδίδει. Προβάλλεται δε το επιχείρημα ότι στο πλαίσιο της στάθμισης εννόμων αγαθών η προσβολή της αξιοπρέπειας ή της ακεραιότητας του συγκεκριμένο ατόμου μπορεί να σώσει τη ζωή πολλών άλλων ατόμων, σταθμιζομένων ως υπέρτερων.

Αυτό το επιχείρημα ανακαλεί τα επιχειρήματα του Ισραήλ για τα βασανιστήρια κατά Παλαιστινίων μπροστά στις αρμόδιες επιτροπές του ΟΗΕ. Πλην, όμως, ξεχνούν αυτοί οι σχολιαστές ότι μέχρι σήμερα τουλάχιστον ο σεβασμός της αξίας του ανθρώπου θεωρείται νομικά απόλυτος και μη επιδεχόμενος περιορισμούς και στη βάση αυτή έχουν τεθεί σε ισχύ και οι Διεθνείς Συμβάσεις για την απαγόρευση των βασανιστηρίων και κάθε απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης. Αν αυτή η γραμμή εγκαταλειφθεί, είναι προφανές ότι εισερχόμαστε σε ένα ριζικά άλλο νομικό και πολιτικό πολιτισμό, ο οποίος θα θυμίζει πολύ περισσότερο τους Ταλμπαάν παρά το δυτικό Διαφωτισμό και τις αξίες του. Ας θυμηθούμε εδώ άλλωστε και τις αναλύσεις του Μ. Φουνκό (Επιτήρηση και Τιμωρία), κατά τον οποίο η μετάβαση στη νεότερικότητα χαράσσεται ακριβώς από το τέλος του σωματικού κολασμού και την αφετηρία των

τεχνικών πειθαρχησης και επιτήρησης στο ανθρώπινο σώμα.

• Στη Βρετανία, αντίστοιχα, ενδυναμώνεται η υπάρχουσα αντιτρομοκρατική νομοθεσία. Ήδη, πριν από ένα έτος είχε ψηφιστεί νέος αντιτρομοκρατικός νόμος από την κυβέρνηση Blair, ο οποίος θεωρούσε ως τρομοκρατικό αδίκημα σχεδόν κάθε πράξη στρεφόμενη κατά των αρχών και τείνουσα στον εξαναγκασμό τους σε πράξη ή παράλειψη, και προέβλεπε δέσμη μέτρων για παρακολούθησεις τηλεφώνων, επικοινωνιών κ.λπ. Πριν από λίγες ημέρες ψηφίστηκε από τη Βουλή νεότερη διάταξη, η οποία προβλέπει προσωρινή αναστολή των διατάξεων άρθρου 5 Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) για την προσωπική ελευθερία και το *habeas corpus*, με συνέπεια τη δυνατότητα κράτησης υπόπτου χωρίς να προσαχθεί στον ανακριτή και χωρίς να του έχει αποδοθεί κατηγορία για σημαντικό χρονικό διάστημα. Αντίστοιχες διατάξεις είχαν υιοθετηθεί στην Ιταλία κατά την κορύφωση της απαγωγής Μόρο από τις Ερυθρές Ταξιαρχίες το 1977-1978, όταν όλοι μιλούσαν για μία «κοινοβουλευτικά διαχειριζόμενη κατάσταση έκτακτης ανάγκης». Αιτιολόγηση της αναστολής αποτελεί η διάταξη άρθρου 15 της ΕΣΔΑ με τον εύγλωττο τίτλο «Παρέκλιση σε περίπτωση εκτάκτου ανάγκης», αναφερόμενη σε κατάσταση πολέμου ή σε «άλλο δημόσιο κίνδυνο, απειλούντα τη ζωή ενός έθνους».

• Στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι υπουργοί Εσωτερικών, Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης των 15 έχουν επεξεργαστεί από τον Οκτώβριο του 2001 (και θα το ολοκληρώσουν το Δεκέμβριο του 2001) πλαίσιο ενιαίας νομοθετικής τροποποίησης των εθνικών νομοθεσιών κατά της τρομοκρατίας, το λεγόμενο και «ευρω-τρομονόμο». Παρατίθεται ένας γενικός κατάλογος

πράξεων, οι οποίες θεωρούνται τρομοκρατικά αδικήματα. Οι πράξεις αυτές συνοδεύονται από το γενικό υποκειμενικό στοιχείο της «εκφόβισης της κοινωνίας» ή του στόχου «καταστροφής ή και ριζικής μετατροπής των οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών δομών των κρατών της ΕΕ». Πρώτο σημαντικό στοιχείο λοιπόν αποτελεί η αναβίωση του κρίσιμου ρόλου της *ανατρεπτικής στοχοθεσίας* μιας συλλογικότητας ή και των ατόμων κατ' ιδίαν, η οποία θυμίζει τον περίφημο «ανατρεπτικό σκοπό» («*staatsfeindliche Bestrebung*») ως κριτήριο απαγόρευσης του Κομμουνιστικού Κόμματος Γερμανίας από το Συνταγματικό Δικαστήριο το 1954 ή και των ισλαμικών κομμάτων στην Τουρκία πρόσφατα (απαγόρευση επικυρωμένη ουσιαστικά και από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου). Δεύτερο σημαντικό στοιχείο αποτελεί η ένταξη στον κατάλογο κλασικών μορφών άσκησης *συνδικαλιστικής δράσης*, οι οποίες ως σήμερα διώκονταν στη χειρότερη περίπτωση ως πλημμελήματα: κατάληψη δημοσίων κτιρίων και εγκαταστάσεων, διακοπή τροφοδοσίας ηλεκτρικού ρεύματος, προσβολή ιδιοκτησιακών αγαθών κ.λπ. Αν εγκριθούν αυτές οι διατάξεις σε εθνικό επίπεδο, τώρα θα τιμωρούνται κακουργηματικά με κάθειρξη 10 και 15 ετών. Τρίτο σημαντικό στοιχείο αποτελεί η δυνατότητα διάλυσης ενός νομικού προσώπου (π.χ. κόμματος, οργάνωσης, συνδικαλιστικής οργάνωσης), όταν προκύπτει ότι κάποιος (ίσως και εμβόλιμο;) διευθυντικό της στέλεχος έχει εμπλακεί σε τρομοκρατικά αδικήματα. Κατανοούμε πού μπορεί να οδηγήσει η διάταξη αυτή, αν τελικώς υιοθετηθεί.

Επίσης, οι υπουργοί των 15 έχουν κατ'αλήθειαν στο περίφημο «Ευρω-ένταλμα» κατά της τρομοκρατίας, με το οποίο καταργούνται, όσον αφορά την έκδοση καταζη-

τούμενων από άλλα κράτη-μέλη για τρομοκρατικές πράξεις, σημαντικές εγγυήσεις υπέρ του καταζητούμενου προσώπου: 1) η *κρίση πολιτικής σκοπιμότητας* του αρμόδιου υπουργού καταργείται, μετά τη θετική κρίση των αρμόδιων δικαστών για την έκδοση ο καταζητούμενος εκδίδεται και μάλιστα σε διάστημα το πολύ 90 ημερών από το αίτημα έκδοσης — χάνεται έτσι η δυνατότητα πολιτικής πίεσης σε περίπτωση ατόμου που διώκεται από πολιτικές σκοπιμότητες στο αιτούν κράτος-μέλος, 2) *καταργείται η απαγόρευση έκδοσης ημεδαπών*, η οποία αποτελεί και συνταγματική επιταγή στην Ελλάδα (άρθρο 5 παρ. 2 εδ. β' Συντ.), άρα ημεδαποί θα μπορούν να δικαστούν και σε άλλο κράτος-μέλος για πράξεις αναγόμενες στον ευρύτετο ορισμό της τρομοκρατίας (ας θυμηθούμε εδώ και τη δυνατότητα ποινικοποίησης όσων μετέχουν στα κινήματα κατά της διεθνοποίησης του κεφαλαίου), προοπτικά δε ίσως και στις ΗΠΑ στα πλαίσια της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας ΗΠΑ-ΕΕ, 3) *καταργείται η εγγύηση του διπλού αξιοποιούνου*, ότι δηλαδή δεν εκδίδεται κάποιος από χώρα η οποία δε θεωρεί αξιοποίητη την πράξη για την οποία καταζητείται. Επίσης, ορίζεται η Ευρωαστυνομία (Europol) ως αρμόδια για τη δίωξη της τρομοκρατίας στην ΕΕ αλλά και Ευρω-εισαγγελία για να παραγγέλλει, όταν το κρίνει, την άσκηση δίωξης στις Εθνικές Εισαγγελίες ανά χώρα.

• Ήδη αναμένονται τροποποιήσεις στον ελληνικό αντιτρομοκρατικό νόμο (ν. 2928/2001), ψηφισμένο μόλις τον Ιούνιο του 2001, ώστε να περιληφθεί ο σαφώς ευρύτερος ορισμός του «ευρωπαϊσίου» για την «τρομοκρατία» αλλά και για να ενεργοποιηθεί εθνικά το «Ευρω-ένταλμα Έκδοσης». Στο *Βήμα της Κυριακής* της 18-11-2001, ο υπουργός Δικαιοσύνης κ. Πετσάλ-

νικος ανήγγειλε την τροποποίηση του ελληνικού τρομο-νόμου στην κατεύθυνση του ευρω-πλαisiού, καθισχυρίζοντας πάντως «ότι δε θα ισχύσει το ευρω-ένταλμα για συνδικαλιστικές πρακτικές ή για τα κινήματα κατά της παγκοσμιοποίησης». Όμως, ο καθισχυσμός αυτός αγνοεί το ίδιο το ευρω-πλαίσιο, ως προς το οποίο έχει υποστηριχθεί ότι θα έχει δεσμευτικό χαρακτήρα για τα κράτη-μέλη κατά τη διαδικασία εναρμόνισης των νομοθεσιών.

• Ήδη έχουν προαναγγελθεί τροποποιήσεις του πλαισίου για τις συναθροίσεις, αλλά και για τη διάδοση των πολιτικών ιδεών (αφισοκόλληση κ.λπ.), οι οποίες πιθανότατα θα συρρικνώνουν σε σημαντικό βαθμό τους όρους άσκησης αυτών των δικαιωμάτων, σε μία εποχή όπου τα ΜΜΕ καλλιεργούν τη «μοναδική σκέψη» και το «αλάθητο» του οικουμενικού καπιταλισμού.

Από τα παραπάνω συνάγεται μία τάση βαθιάς στρέβλωσης όλων εκείνων των θεσμών που συγκροτούν ιστορικά την αστική δημοκρατία και των λαϊκών κατακτήσεων και ελευθεριών εντός αυτής. Αν τα παρα-

πάνω μέτρα εγκριθούν τελικώς στο ευρωπαϊκό και στο εθνικό πεδίο και ισχύσουν στην οριζόμενη εμβέλεια τους, θα αποτελέσουν πιθανότατα προπομπή μιας πολιτικής μορφής όπου το μόνο απόλυτο και απρόσβλητο συνταγματικό δικαίωμα θα είναι αυτό της ιδιοκτησίας και της επιχειρηματικότητας του μονοπωλιακού και του πολυεθνικού κεφαλαίου.

Όμως η εφαρμογή αυτών των μέτρων δε θα κριθεί μόνο από την εξαγγελία τους. Θα κριθεί από την έκβαση πολύμορφων ταξικών αγώνων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο για τις λαϊκές ελευθερίες και για την προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων, για την ειρήνη και για τον αυτοκαθορισμό των εργαζομένων και των δημοκρατικών πολιτών.

Στην ουσία αυτοί οι αγώνες θα είναι και αγώνες για τη διάσωση του δημοκρατικού πολιτισμού απέναντι στην καπιταλιστική βαρβαρότητα. Την ίδια βαρβαρότητα, η οποία έχει χρησιμοποιήσει πρόσφατα ως άλλοθι της την «προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων» (Κόσοβο 1999 και αλλού).